
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ BÖLÜMÜ ACİL DURUM UZAKTAN ÖĞRETİM CANLI DERSLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Coşkun POLAT¹

Kasım Binici²

Öz

Salgın, doğal afet, savaş gibi durumlarda uzaktan öğretim, eğitim sürecinin içinde daha önemli bir yer tutmaktadır. Dünya geneline yayılan COVID-19 salgını sürecinde tüm dünyada eğitim büyük oranda uzaktan öğretim yolu ile yürütülmüştür. Eğitim kurumları bu salgın sürecinde geniş bir katılım ile uzaktan öğretimi deneyimlemiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de yükseköğrenim bu ortamdan etkilenmiştir. Bu çalışmanın amacı, ülkede salgının başladığı 2020 yılının bahar döneminde çevrimiçi yürütülen eğitim üzerine Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü (BBY) öğrencilerine yönelik bir durum tespiti yapmak ve öğrencilerin bu eğitimle ilgili memnuniyetini ortaya koymaktır. Dönem sonunda uzaktan eğitim derslerini deneyimleyen öğrencilere anket uygulanarak veri toplanmıştır. Çalışmada, öğrencilerin yeterli donanıma sahip olduğu, ancak öğrencilerin yarıdan fazlasının internet sorunu yaşadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin uzaktan eğitim canlı derslerine ilişkin memnuniyet düzeyleri genelde yüksektir. Buna karşılık lisans öğrencilerinin yarıdan fazlası, sonraki süreçte derslerin uzaktan verilmesine karşı olumsuz görüş bildirmişlerdir. Lisansüstü öğrenciler ise bu konuda büyük ölçüde olumlu görüştedir. Çalışmanın bulguları ve değerlendirmeleri, uzaktan eğitim planlaması ve politikalarının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, yükseköğrenim, salgın döneminde eğitim, acil uzaktan öğretim, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Çankırı Karatekin Üniversitesi.

¹ Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, polatcoskun@karatekin.edu.tr, ORCID:0000-0003-2508-7459

² Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, kbinici@karatekin.edu.tr, ORCID:0000-0002-8071-9693

**AN ASSESSMENT ON EMERGENCY DISTANCE
EDUCATION LIVE SESSIONS IN DEPARTMENT OF
INFORMATION AND RECORDS MANAGEMENT, ÇANKIRI
KARATEKİN UNIVERSITY**

Coşkun POLAT

Kasım Binici

Abstract

Distance education has an important place in situations such as epidemics, natural disasters, and war. During the COVID-19 epidemic that spread around the world, education was largely carried out by distance education. Educational institutions have experienced distance education with a wide participation in this epidemic process. This environment affected higher education in Turkey as well as all over the world. The purpose of this study is to determine the situation of students in Department of Information and Records Management, Çankırı Karatekin University on online education in the spring of 2020, and to understand the students' satisfaction with this education when the epidemic started in the country. The data were collected by applying a questionnaire to students who experienced distance education lessons at the end of the term. In the study, it was determined that the students had sufficient equipment, but more than half of the students had internet problems. Students' level of satisfaction with distance education live sessions is generally high. On the other hand, more than half of the undergraduate students stated negative opinions about the distance teaching of the lessons in the following period. Graduate students are mostly positive. The findings of the study are important in terms of distance education planning and determination of policies.

Key Words: Distance education, higher education, education during the epidemic, emergency distance education, Department of Information Management, Çankırı Karatekin University, Turkey.

1. Giriş

Dünya genelinde bir buhranın yaşanmasına neden olan COVID-19 salgını ilkin 31 Aralık 2019 tarihinde Çin’de ortaya çıkmış (WHO, 2020a), kısa sürede yeryüzünün tüm coğrafyasına yayılmıştır. Bir koruma refleksi olarak insanlar kendilerini izole etmiş veya devlet yaptırımıyla mecburen karantinaya alınmıştır. Maske takmak tüm insanlık için zorunluluk olmuş, ülkeler sınırlarını kapatmış, yurtiçi ve yurtdışı seyahatler ertelenmiştir. Salgın, fabrika çarklarının durmasına neden olmuş, -bazı sektörlerde daha fazla olmak üzere- ekonomiyi derinden etkilemiş, eğitimi kesintiye uğratmış ve tüm dünyada ölümcül sonuçlar ortaya koymuştur. Kısacası, yıkıcı gücü olan bu salgın, insan sağlığının korunması önceliği ile sosyal, ekonomik ve kültürel düzeninin altüst olduğu bir ortam oluşturmuştur. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization – WHO) verilerine göre 3 Şubat 2021 itibariyle küresel çapta 2.232.233 kişi ölmüş ve 102.942.987 kişi COVID-19 hastalığına yakalanmıştır (WHO, 2020b). Hızlı yayılan, ölümcül ve yıkıcı sonuçları olan bu hastalık, tüm dünyada yüz yüze eğitimi durma noktasına getirmiştir. Türkiye’deki eğitim sistemi de bu salgının kaçınılmaz sonuçlarından etkilenmiş ve ülkemizde bir yıla yakın bir süredir eğitimin uzaktan yapılmasına neden olmuştur.

Salgın sürecinde eğitime her ne kadar uzaktan eğitim yöntemleri ile devam edilse de, mevcut uygulamaların uzaktan eğitim gibi düşünülmemesi gerektiği konusu tartışılmaktadır. Bu konunun açığa kavuşturulmasında fayda vardır. Toplum hayatını derinden etkileyen salgın, doğal afet, savaş gibi durumlarda eğitim ortamları değişmektedir. Bilgi teknolojileri imkânları kullanılarak eşzamanlı, eşzamansız olarak veya sadece dijital içerikli ders kaynakları ile süreç yönetilmektedir. Çevrimiçi verilen bu eğitim, uzaktan eğitim (distance education) olarak belirtilen modelden ayrı olarak ele alınmakta, olgusal anlamda farklı dinamiklere, kurgulara, özelliklere ve gerekliliklere sahip olduğu öne sürülerek başka şekilde adlandırılmaktadır. Daha çok COVID-19 salgını döneminde yaygınlık kazanarak yürütülen bu uzaktan eğitim, “bir kriz anında yüz yüze eğitimin geçici olarak teknoloji ortamına aktarılması” olarak tanımlanmakta ve “acil uzaktan öğretim” (emergency remote teaching)” (Bardakçı, 2020a) veya acil uzaktan eğitim (emergency remote education) olarak isimlendirilmektedir. Burada, İngilizcedeki “remote” ve “distance” kavramlarının Türkçede “uzaktan” olarak kullanılıyor olması anlam karmaşasına neden olmaktadır. Kavramsal olarak acil uzaktan öğretimdeki “remote” kelimesi sadece fiziksel uzaklığa vurgu yaparken, uzaktan öğretimdeki “distance” kelimesi de fiziksel, etkileşimsel ve psikolojik uzaklığa vurgu yapmaktadır (Bozkurt, 2020, s. 117). Bunun yanı sıra, acil uzaktan eğitimi uzaktan eğitim modelinden

ayırırken bazı nedenler ileri sürülmektedir. Kapsamı çok daha geniş olan bu farklılıkları şu şekilde özetlemek mümkündür (Bardakçı, 2020a; Bozkurt, 2020, s. 117).

- Acil uzaktan eğitim uygulaması seçenek değil bir zorunluktur.
- Kriz zamanlarında eldeki olanaklar ile eğitimi sürdürme çabası vardır.
- Kriz zamanlarında veya olağanüstü durumlarda ihtiyaca yönelik acil bir şekilde geçici çözümler ile eğitim ve öğretim sürdürülmektedir.
- Sürecin sorunsuz yürütülmesi için eğitim planlamalarında karar vericilerin acil sorunlara geçici çözüm olarak hızlı ve anlık karar alma zorunluluğu vardır.
- Sınav, sınav süresi, not verme, ödev, proje değerlendirme ve süreye ilişkin politikalar farklılık göstermektedir.

Türkiye’de ilk COVID-19 vakasının görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinden hemen sonra Cumhurbaşkanının başkanlığında yapılan toplantı sonrası Milli Eğitim Bakanı’nın yaptığı açıklama ile ilk, orta ve lise düzeyindeki okulların 16-30 Mart 2020 tarihleri arasında 2 hafta süreyle tatil edildiği duyurulmuştur (MEB, 2020). Bir gün sonra, 13 Mart’ta, YÖK’ün (Yükseköğretim Kurulu) yaptığı açıklama ile 16 Mart 2020 tarihinden itibaren 3 hafta süreyle yükseköğretimde de eğitime ara verilmiştir (YÖK, 2020b). Yüz yüze eğitime verilen bu kısa süreli ara, takip eden gün ve dönemlerde uzaktan eğitim ile ikame edilerek bugüne kadar kalıcılığını devam ettirmiştir.

Salgının yayılım sürecinde Türkiye yükseköğretiminin eğitim ve öğretime yönelik reflekslerini ve gelişmelerini kısaca hatırlamakta fayda vardır. Ülkede daha salgının tespit edilemediği tarihten önce, 6 Mart 2020’de, YÖK’ün yaptığı duyuru ile seyahat ve yurtdışı toplantılarla, ülkede düzenlenen uluslararası katılımlı toplantılarda yapılması gerekenler önerilmiştir. Bir de ülkede bulunan yabancı öğrenci ve akademisyenlerin salgının kaynağı ve taşıyıcısı olarak görülmemesi ve ayrımcılık konusu haline getirilmemesi için yükseköğretim kurumları uyarılmıştır (YÖK, 2020a). İlk vaka görüldükten sonra, içinde belirsizliklerin ve tutarsızlıkların da olduğu daha radikal kararlar alınmaya başlanmıştır. Kimi üniversiteler hemen yüz yüze eğitime son vererek okulları tatil etmiş, çevrimiçi olarak devam etme kararı almıştır. Ancak, belki de pandeminin boyutuyla ilgili belirsizlikten kaynaklı olarak, YÖK başkanı tatile giren ve çevrimiçi eğitime geçen üniversiteleri eleştirerek bunu yanlış bulmuştur (Erkut, 2020, s. 126; Özönur, 2020). Fakat Cumhurbaşkanlığı nezdinde yapılan toplantı sonrasında alınan karar gereğince, bir gün sonra, yani 13 Mart’ta, ülkedeki bütün yükseköğretim kurumlarında 16 Mart 2020 tarihinden itibaren 3 hafta

süreye eğitime ara verildiği bizzat YÖK tarafından duyurulmuştur. Aynı duyuruda, dijital ortamda derslerin verilebilmesine imkân sağlanması amacıyla bünyesinde uzaktan eğitim araştırma ve uygulama merkezleri bulunan 120 üniversite ile uzaktan eğitim veren üniversitelerden talep ve tekliflerin alınacağı kararına yer verilmiştir (YÖK, 2020b). 18 Mart'ta yapılan basın açıklamasında da "Pandemi Dönemi Uzaktan Öğretim Uygulamaları Yol Haritası"nın belirlendiği duyurulmuştur. Üniversitelerin içerik ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla hâlihazırda web ortamında erişilebilir durumda olan "YÖK-Dersleri" platformunun devreye girileceği bildirilmiştir. Burada başta Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi'nin ders havuzlarında yer alan daha çok dijital ortamdaki kitaplar erişime açılmıştır³. Ayrıca 23 Mart'ta uzaktan öğretim kapasitesine sahip olan bütün üniversitelerde dijital imkânlar ile uzaktan öğretim sürecinin resmen başlayacağı ilk defa burada açıklanmıştır. Yine aynı duyuruda ilginç olarak eşzamansız (asenكرون) uygulamalara yönelimin çok olacağı öngörülmüş, bunun önüne geçmek için de daha çok etkileşim içeren eşzamanlı (senكرون) uygulamaların tercih edilmesi teşvik edilmiştir (YÖK, 2020c). Söz konusu teşvik, YÖK'ün uzaktan öğretime bakış açısını göstermesi açısından manidardır. Nitekim o tarihteki uzaktan öğretime ilişkin usul ve esaslarda uzaktan öğretim "...eşzamanlı biçimde verildiği öğretimi" ifade ediyordu.

Yüz yüze eğitime verilen kısa ara 26 Mart'taki basın açıklaması ile tüm dönemi kapsayacak şekilde uzatılmıştır. Bahar döneminde yüz yüze eğitimin yapılmayacağı, eğitim öğretim sürecinin sadece uzaktan eğitim, açık öğretim ve dijital öğretim imkânları ile sürdürüleceği, uygulamaya dayalı derslerin de yaz döneminde tamamlanacağı açıklanmıştır (YÖK, 2020d). YÖK'ün 5 Mayıs'ta yaptığı duyuruda normalleşmeye dönülebileceğine yönelik bir beklenti oluşmuştur. Bir önceki gün yapılan kabine toplantısındaki karar aktararak, salgının kontrol altına alınması koşuluyla 15 Haziran 2020'den itibaren üniversitelerin normal akademik takvime dönebileceği açıklanmıştır (YÖK, 2020g). Ancak kısa bir süre sonra, 11 Mayıs'ta, üniversitelerdeki dönem sonu sınavları ile bahar dönemine ait diğer sınavların yüz yüze gerçekleştirilmeyeceğine yönelik karar alındığı duyurulmuştur (YÖK, 2020h). Salgın sürecinin uzaması takip eden güz döneminde de eğitim ve öğretimin yüz yüze yapılmasındaki belirsizliği sürdürmüştür. Nihayetinde, 13 Ağustos'taki açıklamayla üniversitelerin eğitim öğretim takvimlerini 1 Ekim 2020 tarihi sonrasında planlamaları istenmiştir. Fakülte ve program

³ Bkz. <https://yokdersleri.yok.gov.tr/> (25 Ocak 2021)

bazında farklı uygulamaların yapılmasına da izin verilmiştir (YÖK, 2020j). Ancak salgının devam etmesi nedeniyle, sürecin uzaktan öğretim ile devamına mecbur kalınmıştır.

Geniş bir alanda kendini gösteren salgın döneminde, eğitim-öğretime devam etme amacıyla her ne kadar teknolojik olanaklardan yararlanarak alternatif yöntemler denense de mağduriyetlerin önüne geçilememiştir. Birçok öğrencinin eğitimine devam edemediğinin/edemeyeceğinin anlaşılmış olması gerekir ki 1 Nisan'da, bahar dönemine mahsus olmak şartıyla, üniversite öğrencilerine kayıt dondurma ve erteleme hakkı tanınmıştır. Lisansüstü eğitime ilişkin tez savunma ve yeterli sınavlarının da video konferans gibi dijital olanaklar ile yapılabilmesine izin verilmiştir (YÖK, 2020e). Uzaktan öğretimin internet teknolojisine bağımlı olması, öğrencilerin bağlantı problemini ortaya koymuştur. Çözüm olarak, 29 Nisan'da yapılan duyuru ile öğrencilere 6 GB'lık kota desteğinin mobil operatörler tarafından sağlanacağı bildirilmiştir. Burada popüler video konferans platformları (Zoom, Teams, Youtube vb.) hariç tutularak, sağlanan internet kotası kullanımı YÖK-Dersleri, üniversitelerin sağladığı ders içerikleri ve çevrimiçi eğitimler ile sınırlandırılmıştır (YÖK, 2020f).

Pandemi döneminde yegâne çarenin uzaktan öğretim olması, yükseköğretimde konuyla ilgili politika geliştirilmesine neden olmuştur. Buna yönelik olarak 17 Eylül'deki duyuruda uzaktan öğretim politikalarının geliştirilmesinde YÖK'e akademik destek sağlaması amacıyla "Uzaktan Öğretim Politikaları Komisyonu" oluşturulduğu ve ilk toplantısını yaptığı bildirilmiştir (YÖK, 2020l). YÖK nezdinde uzaktan eğitime yönelik teknolojik yatırımın somut örneklerinin görünmesinde de yine salgın sürecinin etkisi olduğu söylenebilir. Nitekim 27 Ağustos'taki duyuruda yerli bir "Uzaktan Eğitim Platformu"nun geliştirildiği, YÖK koordinasyonunda ve TÜBİTAK-ULAKBİM işbirliği ile 15 üniversitenin kullanımına sunulacağına yönelik protokolün imzalandığı açıklanmıştır (YÖK, 2020k).

Salgının seyri Yükseköğretim Kurulu'nda yönetmelik, usul ve esasların gözden geçirilmesine neden olmuştur. Afet ve salgınlarda, tez aşamasındaki lisansüstü eğitim öğrencilerine ek süre hakkı verilmiş ve aynı zamanda "Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği"ne de eklenmiştir (YÖK, 2020i). "Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Öğretime İlişkin Usul ve Esaslar"larda da değişikliğe gidilmiştir. Daha önce öğrenim programlarında derslerin en fazla %30'u uzaktan öğretim yoluyla verebilir koşulu %40'a çıkartılmıştır. Aynı usul ve esaslarda yapılan diğer değişiklikler şu şekilde özetlenebilir:

- Uzaktan öğretim yeniden tanımlanmıştır.

- Birinci ve ikinci öğretim programlarında bazı derslerin uzaktan öğretim yoluyla verilmesine yönelik yöntem değişikliğine gidilmiştir. Daha önceki uygulamada sadece “eşzamanlı” olan hüküm değiştirilerek “ve/veya eşzamansız olarak çevrimiçi ve/veya çevrimdışı teknolojilerle” verilme hükmü getirilmiştir.
- Yüz yüze derslerde uzaktan öğretim yöntemlerinden yararlanabilme olanağı tanınmıştır.
- Uzaktan öğretimin uygulanması ile ölçme ve değerlendirmenin kapsamı genişletilmiştir.

Aynı usul ve esaslarda uzaktan öğretim aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

“Yükseköğretim kurumlarında öğretim faaliyetlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı olarak planlandığı ve yürütüldüğü, öğrenci ile öğretim elemanı ve öğrencilerin kendi aralarında karşılıklı etkileşimine dayalı olarak derslerin öğretim elemanı tarafından aynı mekânda bulunma zorunluluğu olmaksızın eşzamanlı ve/veya eşzamansız biçimde verildiği öğretimi ifade etmektedir” (YÖK, 2020m).

Uzaktan eğitim yükseköğretim kurumlarının uzun süredir deneyimledikleri bir yöntem olmasına karşın, yüz yüze eğitim ile eşdeğer olarak görülmemektedir. Eğitimin her düzeyine ilişkin uygulamalar uzun süreli deneyimlere dayalı planlı, programlı ve sistematik olarak gerçekleştirilir. Uzaktan eğitim programlarına da rehberlik eden bu düzenlemeler, aslen yüz yüze eğitim programlarının doğasına ve özelliklerine uygun olarak planlanmıştır. Eğitimi veren ve alan açısından düşünüldüğünde de, deneyimlenmiş ve aşına olunan bir eğitim yönteminde verimin yüksek olması beklenen bir durumdur. Böylece, yüz yüze eğitimdeki sınıfların sanal sınıflara taşınması ile tam esneklik sağlanamamaktadır (Bardakçı, 2020a). Bu nedenle uzaktan eğitim çevrimiçi ortamda yüz yüze derslerin bir simülasyonu veya taklidi (Bozkurt, 2020, s. 132) olarak kabul edilmemelidir. Çünkü çevrimiçi derslerin planlama ve uygulama yönleri, örgün eğitiminkinden çok farklıdır (Erkut, 2020, s. 128).

Genel olarak, etkin bir çevrimiçi dersin içeriğini hazırlamak için ayrıntılı bir ders planı tasarımı, ses ve video içerikleri gibi öğretim materyalleri ve teknoloji destek ekipleri gerekmektedir (Bao, 2020, s. 114). Tamamen çevrimiçi bir ders için tipik planlama, hazırlık ve geliştirme süresi, dersin verilmesinden altı ila dokuz ay öncesini kapsamaktadır (Hodges, Moore, Locke, Trust ve Bond, 2020). Ancak salgının hızlı yayılması, acil koduyla tüm yükseköğretim kurumlarını uzaktan eğitime geçmek zorunda bırakmış, eğitimciler ve öğrenciler bu duruma hazırlıksız yakalanmıştır. Gün

kurtarabilme adına ders materyalleri dijital ortama aktarılmış, yüz yüze eğitimde kullanılan yöntemlerin taklit edilmesi suretiyle dersler çevrimiçi ortama taşınmıştır. Bu süreçte birçok ders sorumlusu uzaktan eğitim ilk defa deneyimlemiştir. Eğitim teknolojisi araç ve gereçleri kullanım becerilerinden yoksun bir şekilde derslere devam etmek zorunda kalan ders sorumluları olmuştur. Yüz yüze eğitim görmeye alışık olan öğrenciler de olanakların elverdiği çerçevede bu yeni ortama katılım sağlamış veya olanaksızlıktan derslere devam edememiştir.

Türkiye'deki yükseköğretimde, salgın sürecinde uzaktan öğretimin daha çok öğrencinin pasif katılım sağladığı, etkileşimin çok olmadığı canlı dersler ile yürütüldüğü bilinmektedir. Fiziksel yüz yüze derslerin çevrimiçi sanal ders ortamlarından taklit edilerek verilmesi, salgın sırasında yapılan en sık hata olarak görülmektedir (Bozkurt, 2020, s. 120). Dolayısıyla salgın sürecinde yürütülen acil uzaktan öğretim modeli, uzaktan eğitimin tüm özelliklerini barındırmamaktadır. Acil uzaktan öğretimi uzaktan ve yüz yüze eğitimden ayıran söz konusu nedenler, eğitimde fırsat eşitliği, teknolojik olanaklar, eğitim yoksulluğu gibi durumlar ile birlikte değerlendirildiğinde önümüzdeki süreçte öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirmeyi önemli ölçüde etkileyeceği de bir gerçektir.

Uzaktan eğitim, teknolojiye tamamen bağımlı olan bir modeldir. Öğrencinin ve eğitmenin eğitim sürecini ergonomik ve kesintisiz bir şekilde devam ettirebilmesi için, bant genişliği yüksek olan internet bağlantısının yanı sıra bilgi işlem gücü makul seviyede olan cihazlara sahip olması gerekmektedir. Diğer taraftan yükseköğretim kurumları da güçlü bir ağ alt yapısı ve işlevsel yazılımları tedarik etmekle yükümlüdür. Her ne kadar Türkiye'de 120 üniversitenin uzaktan eğitim araştırma ve uygulama merkezi bulunsa da, salgın sürecinde birçok kurumun sanal derslerini online toplantı platformlarının ücretsiz olan versiyonları ile devam ettirdiği bilinmektedir. Öğrencilerin birçoğu cihaz ve bağlantı olanağına sahip olmadığından, bu süreçte derslere katılım sağlayamamıştır. Türkiye'de salgının başlangıç sürecinde ülkedeki yükseköğretim kurumlarının dâhil edildiği geniş kapsamlı bir anket çalışmasında (Karadağ ve Yücel, 2020) internet bağlantısına sahip olmayan öğrencilerin oranı %37 bulunmuştur. Öğrencilerin %34'ü bilgisayar veya tablete sahip değildir. Öğrencilerin %23'ünün de eğitimini sürdüremediği bulgular arasındadır. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde 2781 öğrenci katılımının olduğu ankette, öğrencilerin %23'8'i canlı derslerin çok azına katıldığını ve bunlardan yaklaşık %75'i de internet bağlantı sorunu nedeniyle katılamadığını ifade etmişlerdir (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, 2020, ss. 10-11).

Salgın sürecinde yürütülen derslerde öğrenci memnuniyeti dikkate alınması gereken önemli bir konudur. Karadağ ve Yücel'in (2020, s. 10) Türkiye genelindeki üniversite öğrencileri üzerine yaptığı araştırmaya göre, birçok öğrenci uzaktan eğitim sürecinden memnun değildir. Salgın sürecinde büyük bir devlet üniversitesinde çevrimiçi ders alan üniversite öğrencileri üzerine yapılan bir araştırmada da, esnek öğrenme ortamı ve dersi tekrar edebilme gibi olanakları nedeniyle öğrencilerin uzaktan eğitimden memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık öğrencilerin çoğunluğunun yüz yüze eğitimle ders almayı daha çok tercih ettikleri de raporlanmıştır (Turan ve Gürol, 2020). Kapsamı geniş olan bu araştırmalar daha geneli temsil ettiğinden, daha özeldeki grup veya kitlenin durumunu ortaya koyamamaktadır. Bu nedenle dar kapsamda ve belli gruplar üzerinde yapılacak araştırmaları gerekli kılmaktadır. Bu türden çalışmalar, uzaktan eğitim süreci ve öğrencilerin konuyla ilgili düşüncelerinin çok yönlü ve ayrıntılı olarak ele alınabilmesine olanak sağlayacaktır.

Her ne kadar salgın döneminde verilen acil uzaktan öğretimin geçici olduğu kabul edilse de bu denli büyük bir krizde yaşanan deneyimin, eğitim kurumlarının politikalarında değişiklik yaşatacağı aşikârdır. Uzaktan eğitim modeli şüphesiz uzun süre eğitim kurumların öncelikli gündem konularından olacaktır. Bu yöntemin COVID-19 salgınından sonra da "yükseköğretimin tam kalbinde" yer alacağı belirtilmektedir (Bardaççı, 2020b). Kaldı ki, salgının meydana getirdiği bu olağanüstü dönemin, YÖK'ün uzaktan eğitime bakış açısını da değiştirdiği vakıdır. Söz konusu bu durum, yukarıda aktarılan tanım ve işleyişte görülen söylem değişikliğinin yanı sıra, usul ve esaslara getirilen yeni hükümler ile politika geliştirme çabalarından da anlaşılmaktadır. Salgın sonrası yükseköğretimin ve üniversitelerin edindiği tecrübeler, örgün öğretimin zenginleştirilmesi bağlamında değerlendirilecektir. Erkut'a (2020, s. 129) göre, uzaktan eğitim kısmen de olsa devam edecektir. Eğitim artık eskisi gibi olmayacak, normalleşme döneminde uzaktan eğitim örgün öğretim ile birlikte yürütülebilecek, karma bir model veya alternatif çözümler benimsenecektir. Salgın sürecinde yükseköğretimde görülen strateji değişiklikleri bunun en somut göstergesidir. Bu durumda yeni normalleşme döneminde geleneksel eğitim kurumlarının daha esnek roller üstlenmesi, öğrencilerin de bilgiyi farklı ortamlarda erişme çabalarının sonucu olarak enformel öğrenme süreçleri daha değerli olacaktır (Bozkurt, 2020, s. 117).

Çalışmanın yöntem kısmına geçmeden önce, salgın sürecinde uzaktan eğitime yönelik olarak üniversite ve bölüm bazında yapılanları özetlemekte fayda vardır. Yükseköğretimin üniversitelerde eğitime ara vermesinden bir hafta sonra bölüm yönetimi, daha üniversite yönetiminin uzaktan eğitime

yönelik işleyiş çerçevesini belirlemeden, bir yöntem arayışı içerisine girmiştir. Piyasadaki mevcut çevrimiçi toplantı platformlarının ücretsiz sürümleri üzerine odaklanılarak, seçim ve öğrenmeye yönelik bir dizi deneme aktivitesi yürütmüştür. Popüler platformlar üzerinde yapılan hızlı bir değerlendirme sonucunda, “8X8 meet” (<https://8x8.vc/>) platformunun o tarihte ücretsiz olması yanı sıra ara yüzünün basitliği ve süre kısıtlamasının bulunmaması nedeniyle bölüm yönetimi derslerin bu platformda yürütülmesine karar vermiştir. İlk ders sorumluları arasında bu platformda çevrimiçi bir toplantı yapılmış ve toplantı sonucunda bir tanıtım gösterimi düzenlenmiştir. Daha sonra platformun derslerde uygunluğunu ve uygulanabilirliğini test etmek için lisansüstü düzeydeki öğrenciler ile ilk toplantı gerçekleştirilmiştir. Alınan olumlu geribildirimler sonucunda bölümün, öğrencilerin ve sınıfların sosyal medya hesaplarında hızlı bir şekilde öğrenciler koordine edilerek, sözü edilen platformda çevrimiçi eşzamanlı dersler yürütülmeye başlanmıştır. Bölümün derslere başlamasından yaklaşık iki hafta sonra üniversite yönetimi uzaktan eğitimde izlenecek yol ve yöntemleri açıklayıcı kararları birimlere tebliğ etmiştir. Buna göre üniversite, kendi imkânları ile tasarladığı KLMS adındaki öğrenim yönetim sistemi ile süreci yönetmeye karar vermiştir. Sistem ders dokümanları paylaşılabilir, öğrenci ödevlerini yükleyebilecek, sınav yapılabilecek ve harici çevrimiçi toplantı platformlarının oturumlarında yapılmış olan kayıtlara link verilebilecek kabiliyette tasarlanmıştır. Online toplantı platformu olarak da Zoom’un (<https://zoom.us/>) 40 dakika ile sınırlı olan ücretsiz sürümü tavsiye edilmiş olmasına karşılık, eşzamanlı sanal derslerin yapılması ve derslerin yürütüleceği platformlar zorunlu tutulmamıştır. Canlı dersler tamamen ders sorumluları ve bölümlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Bu nedenle bazı birimlerde ders sorumluları eşzamanlı dersler yerine sisteme ders notlarının yüklenmesi ile yetinmiştir. Ancak BBY Bölümü daha önce belirlediği platformun linklerini KLMS sistemi üzerinde paylaşarak, yüz yüze eğitim için belirlenen ders programı takvimine uygun olarak neredeyse tüm dersleri eşzamanlı ders oturumlarıyla yürütmeyi tercih etmiştir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir durum da, salgının devam ettiği 2020 yılının güz döneminde, üniversite yönetiminin aynı ders için isteyenin çevrimiçi isteyenin de yüz yüze katılım sağlayacağı “yüzyüze online” şeklinde bir modelin uygulanacağı kararını almış ve tanıtımını yapmış olmasıdır. Ancak zamanla hem teknolojik altyapı yetersizliği hem de salgının oluşturduğu koşullar modelin uygulanamayacağını ortaya çıkarmış ve daha hayata geçirilmeden sonlandırılmıştır.

Gerek salgın süreçlerine hazırlık babında, gerekse yüz yüze eğitim ile birlikte düşünülün, uzaktan eğitim modelinin daha etkili kullanılabilmesi, planlanma ve süreç düzenlenmesinde alınacak kararlarda kanıtla dayalı hareket edilmesini gerektirir. Bu bağlamda halen devam eden salgın sürecinde öğrenci tercihi, katılımı, motivasyonu ve izleniminin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla, Çankırı Karatekin Üniversitesi (ÇAKÜ) BBY Bölümü'nde 2020 yılının bahar döneminde uzaktan öğretim yoluyla yürütülen canlı derslere yönelik yürütülen bu çalışmada, öğrencilerin uzaktan eğitimle ilgili tespitleri, görüşleri, memnuniyetleri ve önerileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Yöntem ve hipotez

Çalışma, pandemi sürecinde zorunlu olarak yürütülen uzaktan eğitim faaliyetlerine yönelik öğrenci memnuniyetinin çeşitli değişkenlerle incelenmesi amacını taşımaktadır. “Öğrenciler, kendi istekleri dışında yürütülen uzaktan eğitim derslerinde genel anlamda memnun kalmış olmakla birlikte, sistemin kalıcılığı konusunda aynı memnuniyeti göstermeyeceklerdir” varsayımı çalışmaya kaynaklık etmiştir.

Çalışma anket formatında tasarlanmıştır. Anket, pandemi sürecinde yazarların görev yaptıkları bölüm öğrencileri örnekleminde gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin katılımında gönüllülük esası gözetilmiştir. Deneyimlenen bir sürecin tarafları ile gerçekleştirilen çalışmada herhangi bir Etik Kurul beyanına gereksinim duyulmamıştır. Anket sorularının memnuniyete yönelik söylemlerin yapılandırılmasında, Karadağ ve Yücel'in (2020) Türkiye genelinde pandemi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim konusundaki araştırma makalesinde işlenen değişkenler referans alınmıştır. Çalışmanın amacına uygun olan gerekli bazı değişkenleri tanımlayan ifadeler de anket sorularına dâhil edilmiştir. İki bölümde tasarlanan anketin birinci kısmında öğrencilerin demografik bilgileri (cinsiyet, sınıf düzeyi), salgın döneminde ikamet edilen bölge ve yerleşim yeri, sahip olunan cihazlar, internet bağlantı durumu, canlı dersleri takip etme durumu ve öğrenci izlenimleri ile ilgili çoktan seçmeli on iki soruya yer verilmiştir. İkinci kısımda ise öğrencilerin uzaktan öğretim yöntemi ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri için beşli likert ölçeğinden oluşan (1 Çok kötü – 5 Çok iyi) otuz soru hazırlanmıştır. Burada üniversite yönetimi, bölüm yönetimi, dijital içerik ve ders materyalleri, öğretim elemanları ve uzaktan eğitim sistemi olgularında memnuniyet düzeyini ortaya koyacak ifadeler yer verilmiştir.

Tablo 1: Bölümdeki kayıtlı öğrencilerin sınıf ve öğrenim türüne göre dağılımı

	I. Öğretim	II. Öğretim	Toplam
1. Sınıf	58	-	58
2. Sınıf	37	11	48
3. Sınıf	71	73	144
4. Sınıf	53	48	101
Yüksek Lisans	52	-	52
Doktora	10	-	10
Toplam	281	132	413

Çevrimiçi olarak hazırlanan anket formu, ÇAKÜ BBY Bölümü öğrencilerinin ve hocalarının adeta bir iletişim platformu olarak kullandıkları Facebook sosyal medya hesabı ile öğrencilerin WhatsApp gruplarından yayımlanarak, bir haftalık kısa bir süre içerisinde yanıtlanması sağlanmıştır. Anketi toplamda 413 bölüm öğrencisinden (Tablo 1) 292'si yanıtlamıştır.

Çalışmanın araştırma soruları şu şekildedir.

- Öğrencilerin ikamet ettiği bölge ve yerleşim yeri ile sürekli internet bağlantısına sahip olma durumu arasında bir farklılık var mıdır?
- Öğrenciler hangi teknolojik olanaklara sahiptir?
- Öğrencilerin dersleri takip etme yoğunluğu ile sürekli internet bağlantısı durumu arasında bir fark var mıdır?
- Öğrencilerin dersleri takip etme durumu nedir?
- Öğrencilerin canlı dersleri takip edememelerinin nedenleri nelerdir?
- Yürütülen uzaktan eğitim derslerine yönelik olarak öğrencilerin izlenimleri nasıldır?
- Öğrencilerin gelecekte bölüm derslerini uzaktan eğitim yöntemi ile alma konusundaki tercihleri nedir?
- Öğrencilerin uzaktan eğitim canlı derslerinden memnuniyet düzeyleri nedir?

3. Bulgular

Toplamda 292 öğrenci tarafından yanıtlanan anketin ilk bölümünde, katılımcılara ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır. Anketi cevaplayan katılımcı öğrencilerin %65,1'i (n=190) kadın, %34,9'u (n=102) erkektir. BBY Bölümünün kadınlar tarafından daha fazla tercih edildiği göz önüne alındığında, söz konusu dağılım normal bir durumdur. Ankete cevap veren öğrencilerin %69,2'si (n=202) birinci öğretim, %30,8'i (n=90) ikinci öğretimde eğitim görmektedirler. Öğrencilerin %13,3'ü (n=39) birinci sınıf, %11'i (n=32) ikinci sınıf, %40,8'i (n=119) üçüncü sınıf, %26,7'si (n=78)

dördüncü sınıf, %8,2'si (n=24) ise lisansüstü öğrencileridir (Tablo 2). Birinci ve ikinci sınıf öğrenci sayılarının azlığı, ikinci öğretim programında birinci sınıfların olmaması ile ikinci sınıfların sayısının azlığından kaynaklanmaktadır. Üçüncü sınıfta öğrenci sayısının fazla olmasının nedeni ise ilgili yılda YÖK tarafından bölüm kontenjanının artırılmış olmasıdır. Lisansüstü öğrencilerden yanıtlayanların oranının kayıtlı öğrenci oranına göre az olması, eğitimlerine aktif olarak devam etmeyen öğrencilerden kaynaklanmaktadır. Bu durumda anketi yanıtlayanların cinsiyete ve sınıflara göre dağılımı, genel dağılım ile benzerlik göstermektedir (Tablo 1).

Tablo 2: Öğrencilerin cinsiyet, öğrenim türü ve sınıfa göre dağılımı

		N	%
Cinsiyet	Erkek	102	34,9
	Kadın	190	65,1
	Toplam	292	100,0
Öğrenim türü	I. Öğretim	202	69,2
	II. Öğretim	90	30,8
	Toplam	292	100,0
Sınıfınız/Öğretim düzeyi	1. Sınıf	39	13,3
	2. Sınıf	32	11,0
	3. Sınıf	119	40,8
	4. Sınıf	78	26,7
	Lisansüstü	24	8,2
	Toplam	292	100,0

Salgının devam ettiği süre içerisinde, uzaktan eğitimin hangi bölgede ve yerleşim yerinde takip edildiği ve öğrencilerin bulunduğu konumdan canlı derslere sürekli ulaşılabilirliği merak edilen bir konu olmuştur. Canlı derslere devam eden öğrencilerin %61,9'u İç Anadolu Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinden katılım sağlamıştır. Katılımın daha az olduğu bölgeler ise Marmara, Güney Doğu Anadolu ve Ege'dir. Yerleşim yeri türüne göre öğrencilerin %80'e yakını il ve ilçede ikamet etmiştir. Köyde ikamet ederek eğitime devam eden öğrencilerin oranı %18,2'dir. Uzaktan eğitime katılımın sağlanması için hiç kuşkusuz internet bağlantısı gereklidir. Öğrencilerin %61,3'ü (n=179) cep telefonu internet paketi hariç sürekli internet bağlantısına sahip olduğunu, %38,7'si (113) ise sahip olmadığını belirtmişlerdir. Sürekli internet bağlantısı, yeterli teknolojik alt yapı ve ekonomik alım gücüyle bağlantılı bir konudur. Bu bağlamda öğrencilerin bulunduğu bölge ve yerleşim yeri ile sürekli internet bağlantısı arasında bir ilişki olup olmadığı Ki-Kare (χ^2) ile test edilmiştir. Buna göre ikamet edilen bölge ile sürekli internet bağlantısına sahip olma durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($\chi^2_{(6)} = 23,385$; $p = 0,001$). Bu farklılığın daha çok İç Anadolu, Karadeniz ve Marmara

bölgelerinde olduğu anlaşılmaktadır. İç Anadolu bölgesinde ikamet edenlerin %69,4'ü (n=68), Karadeniz bölgesinde ikamet edenlerin %84,2'si (n=32) ve Marmara bölgesinde ikamet edenlerin %64,5'i (n=20) cep telefonu hariç sürekli internet bağlantısına sahiptirler. Diğer bölgelerde sürekli internet bağlantısına sahip olanlar ile olmayanların dağılımı arasında çok fazla bir fark gözükmemektedir. Sürekli internet bağlantısının istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunduğu bir diğer durum da yerleşim yeri türüdür ($\chi^2_{(3)} = 28,338$; $p = 0,00$). İlde ikamet edenlerin %73,3'ü (n=99) ile ilçede ikamet edenlerin %61,9'u (n=60) sürekli internet bağlantısına sahip iken, köyde ikamet edenlerin %67,9'u (n=36) sürekli internet bağlantısına sahip değildir (Tablo 3).

Tablo 3: İkamet edilen bölge ve yerleşim yerine göre sürekli internet bağlantısı

		Sürekli İnternet Bağlantısı					
		Hayır		Evet		Toplam	
		N	Satır %	N	Satır %	N	Sütün %
İkamet Edilen Bölge	Akdeniz	25	55,6	20	44,4	45	15,4
	Doğu Anadolu	16	53,3	14	46,7	30	10,3
	Ege	10	41,7	14	58,3	24	8,2
	Güney Doğu Anadolu	15	57,7	11	42,3	26	8,9
	İç Anadolu	30	30,6	68	69,4	98	33,6
	Karadeniz	6	15,8	32	84,2	38	13,0
	Marmara	11	35,5	20	64,5	31	10,6
	Toplam	113	38,7	179	61,3	292	100,0
Yerleşim yeri.	İl	36	26,7	99	73,3	135	46,2
	İlçe	37	38,1	60	61,9	97	33,2
	Kasaba	4	57,1	3	42,9	7	2,4
	Köy	36	67,9	17	32,1	53	18,2
	Toplam	113	38,7	179	61,3	292	100,0

Uzaktan eğitimin en temel gereksiniminden biri, uygun cihaza sahip olma durumudur. Sahip olunun cihazları öğrenmek için yöneltilen birden fazla seçenekli soruda alının yanıtlardan anlaşılacağı üzere, katılımcıların neredeyse tamamı akıllı cep telefonuna sahiptir. İletişim çağının gereği olarak bu sonuç olağan bir durumdur. Ancak derslerin takibi, ödevlerin yapımı ve sınavlara katılım gibi eğitim faaliyetlerinin daha ergonomik yapılabilmesi için, işlem kapasitesi yüksek olan bilgisayar ve tablet cihazlara ihtiyaç vardır. Bu bağlamda katılımcı öğrencilerin %80,5'inde (n=235) bilgisayar, %10,6'sında tablet bilgisayar olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4). Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunda cep telefonu ve bilgisayar olduğu göz önüne alındığında, uzaktan eğitimde canlı dersleri takip etmek için yeterli cihaza sahip olduğu söylenebilir. Ancak burada öğrencinin hangi cihaza

sahip olduğundan çok, hangi cihaz ile eğitimini takip ettiği konusu önem arz etmektedir. Bu duruma yönelik yöneltilen birden fazla seçenekli sorudan katılımcıların akıllı cep telefonu ve bilgisayarı eşit oranda (%67,6) kullanarak (n=196), canlı derslere katılım sağlandığı anlaşılmaktadır. Bu soruya verilen cevaplar üzerinde yapılan ayrı bir değerlendirme sonucunda öğrencilerin %30,8'inin (n=90) sadece cep telefonu, %31,5'inin (n=92) sadece bilgisayar, %34,5'inin (n=101) ise hem cep telefonu hem de bilgisayar kullanarak canlı dersleri takip ettiği tespit edilmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin sahip olduğu ve canlı derslerin takibinde tercih ettiği cihazlar

		N	%
Sahip Olunan Cihazlar	Akıllı cep telefonu	276	94,5
	Bilgisayar	235	80,5
	Tablet bilgisayar	31	10,6
	Diğer	1	0,3
Canlı Derslerin Takibinde Tercih Edilen Cihazlar	Akıllı cep telefonu	196	67,6
	Bilgisayar	196	67,6
	Tablet bilgisayar	7	2,4

Canlı dersleri takip etme durumunu belirlemek için öğrencilere çoktan seçmeli bir soru yöneltilmiştir. Alınan cevaplara göre öğrencilerin %20,9'unun (n=61) derslerin tamamını takip ettiği, % 49,3'ünün (n=144) de büyük ölçüde takip ettiği belirlenmiştir. Öğrenim düzeyine göre bölüm öğrencilerinin dersleri takip etme durumuna bakıldığında, lisansüstü öğrencilerin dersleri daha fazla takip ettiği görülmektedir. Derslerin tamamını veya büyük çoğunluğunu takip eden lisansüstü öğrencilerin oranı %91,7'dir. Bu oran lisans öğrencilerinde %68,3 olup genel dağılıma yakındır. Bilindiği üzere dersleri takip edebilmek için internet bağlantısı bir ön koşuldur. Bu bağlamda yapılan Ki-kare testi sonucuna göre dersleri takip etme yoğunluğu ile sürekli internet bağlantısı durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2_{(4)} = 67,823$; $p = 0,000$). Söz konusu bu durumun dağılımlarına bakıldığında, derslerin tamamını takip ettiğini belirtenlerin %90,2'si (n=55), büyük ölçüde takip ettiğini belirtenlerin ise %68,1'i (n=98) sürekli internet bağlantısına sahiptir. Diğer taraftan, zaman zaman takip ettiğini belirtenlerin %59,3'ü (n=32), çok az takip ettim diyenlerin %85,7'si (n=24), takip edemedim diyenlerinin tümü (n=5) sürekli internet bağlantısına sahip değildir (Tablo 5).

Tablo 5: Dersleri takip etme yoğunluğu ile sürekli internet bağlantısı ve öğrenim düzeyine göre öğrencilerin dağılımı

Dersleri takip etme yoğunluğu	Sürekli İnternet Bağlantısı						Öğrenim Düzeyi					
	Hayır		Evet		Toplam		Lisans		Lisansüstü		Toplam	
	N	Satır%	N	Satır%	N	Sütün%	N	Sütün%	N	Sütün%	N	Sütün%
Tamamını	6	9,8	55	90,2	61	20,9	45	16,8	16	66,7	61	20,9
Büyük ölçüde	46	31,9	98	68,1	144	49,3	138	51,5	6	25,0	144	49,3
Zaman zaman	32	59,3	22	40,7	54	18,5	54	20,1	0	,0	54	18,5
Çok az	24	85,7	4	14,3	28	9,6	26	9,7	2	8,3	28	9,6
Takip etmedim	5	100,0	0	,0	5	1,7	5	1,9	0	,0	5	1,7
Toplam	113	38,7	179	61,3	292	100,0	268	100,0	24	100,0	292	100

Dersleri takip etmeyen öğrencilerin oranının tespitinden daha önemli olan konu, dersleri takip edememe nedenidir. Bu durumu ortaya koymak için öğrencilere birden fazla seçenekli bir soru yöneltilmiştir. İnternete dayalı olarak belirtilen nedenlere bakıldığında, sorunu katılımcıların %34,6'sı (n=101) kotanın yetersiz olmasına, %33,9'u (n=99) internet bağlantı hızının yavaş olmasına, %21,2'si (62) internet bağlantısının olmamasına bağlamıştır. Söz konusu soru birden fazla seçenekli olduğundan, internete yönelik sorunu tam isabetle yansıtmamaktadır. İnternet kotasının yetersiz olması, bağlantı hızının yavaş olması ve bağlantısının olmaması seçenekleri üzerinde yapılan ayrı değerlendirmede, nedeni üç seçenektan en az birine bağlayanların toplam oranı %57 (n=168) olarak bulunmuştur. Bu sonuç uzaktan eğitim sürecini etkileyen en büyük neden olarak kabul edilebilir. Diğer taraftan dersi takip edememe durumunu donanımsal olarak bilgisayara sahip olamama nedenine bağlayanların oranı %9,9'dur (n=29). Bu soruya ilişkin dikkat çekici bulgu, öğrencilerin %31,2'sinin (n=91), canlı dersleri takip edememe nedenini başka bir iş yapmak zorunda kalmasına bağlanmış olmasıdır (Tablo 6).

Tablo 6: Öğrencilerin dersleri takip edememe sorunu

	N	%
Bilgisayarının olmaması	29	9,9
Sınıf kotasının olması	55	18,8
İnternet bağlantı hızının yavaş olması	99	33,9
İnternet kotanın yetersiz olması	101	34,6
İnternet bağlantısının olmaması	62	21,2
Başka bir iş yapmak zorunda olmam	91	31,2
Ders saatlerinin erken olması	31	10,6
Akıllı cep telefonunun olmaması	1	,3
Ders süresinin uzun olması	13	4,5
Diğer	9	3,1

Örgün öğretime aşına olan bölüm öğrencileri, salgın nedeniyle adeta kendilerini bilinmeyen bir mecra olan uzaktan eğitimin içerisinde bulmuşlardır. Geçen süreç içerisinde öğrencilerin izlenimleri bu açıdan dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Bu bakımdan, bölümde yürütülen canlı dersler ile ilgili izlenimleri almak için öğrencilere olumlu ve olumsuz durumlardan oluşan bir soru yöneltilmiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği soruda öğrencilerin %38'i (n=111) ilgi çekici, %20,2'si (n=59) uzaktan öğretimi eğlenceli bulmuştur. Diğer taraftan %38'i (n=111) sıkıcı, %9,9'u korkutucu (n=29), %6,5'i (n=19) gereksiz seçeneğini işaretleyerek, olumsuz olarak değerlendirebilecek görüş beyan etmişlerdir. Öğrenim düzeylerine göre bakıldığında ise lisans öğrencilerinin izlenimleri genel dağılıma yakınken, lisansüstü öğrencilerin %48,8'i (n=11) eğlenceli, % 78,8'i (n=17) ise uzaktan öğretimi ilgi çekici bulmuştur (Tablo 7). Burada öğrencilerin öğrenim düzeyine göre uzaktan öğretim izleniminin farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin sonraki eğitim hayatlarında bölüm derslerini uzaktan öğretim yaklaşımıyla alma konusundaki tercihlerini öğrenmek için kendilerine dört seçenekten oluşan bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya öğrencilerin %54,1'i (n=158) hayır yanıtını vererek, uzaktan eğitim yöntemini tercih etmeyeceğini belirtmiştir. Diğer tarafta öğrencilerin %20,2'nin (n=59) yanıtı evet olmuştur. Bu sorudaki hayır cevabı olumsuz yönde kesin yargı içermektedir. Kararsız ve kısmen seçenekleri de değerlendirmeye alındığında, uzaktan eğitim yöntemini tercih etmeyecek öğrencilerin oranının ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, genel dağılımdan farklı olarak lisansüstü öğrencilerin tercih durumunun farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu grupta ileride bölüm derslerini uzaktan eğitim yaklaşımıyla verilmesini tercih edeceğini evet olarak belirtenlerin oranı %50 (n=12), kısmen olarak belirtenlerin oranı ise %33,3'tür (n=8). Lisans öğrencilerinin tercihleri ise genel dağılıma yakındır (Tablo 7). Uzaktan öğretime yönelik izlenimde olduğu gibi bu öğretimi tercih etme durumunda da lisansüstü öğrencilerin görüşü lisans öğrencilerine göre farklıdır.

Tablo 7: Uzaktan eğitimde öğrencilerin izlenimleri ve tercih durumları

		Öğrenim Düzeyi					
		Lisans		Lisansüstü		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Canlı Derslerle Sürdürülen Uzaktan Eğitim Yaklaşımı İle İlgili İzlenim	Sıkıcı	106	39,6	5	20,8	111	38,0
	Eğlenceli	48	17,9	11	45,8	59	20,2
	İlgi çekici	94	35,1	17	70,8	111	38,0
	Korkutucu	29	10,8	0	,0	29	9,9
	Gereksiz	18	6,7	1	4,2	19	6,5
İleride bölüm derslerini uzaktan eğitim yaklaşımıyla alma tercihi	Diğer	33	12,3	4	16,7	37	12,7
	Evet	47	17,5	12	50,0	59	20,2
	Hayır	157	58,6	1	4,2	158	54,1
	Kararsızım	31	11,6	3	12,5	34	11,7
	Kısmen	33	12,3	8	33,3	41	14,0
	Toplam	268	100,0	24	100,0	292	100,0

Salgın sürecinde sürdürülen uzaktan öğretim yöntemine bölüm öğrencilerinin üniversite yönetimi, bölüm yönetimi, ders/materyal içerikleri, öğretim elemanı, uzaktan eğitim sistemi ve öğrenci katkısı durumlarına karşılık memnuniyet düzeylerini ortaya koymak amacıyla öğrencilere çeşitli sorular yöneltilmiştir. Otuz maddeden oluşan bu bölümde, her bir ifade için beşli likert ölçeği kullanılarak öğrencilerden durumlarını *çok kötü*, *kötü*, *ne iyi ne kötü*, *iyi* veya *çok iyi* şeklinde cevaplamaları istenmiştir.

Öğrenciler arasında tüm ifadelerle yönelik memnuniyet düzeylerini olumlu yönde belirtenlerin, yani *iyi* ve *çok iyi* yönünde cevaplayanların oranı %51,7 ile %80,8 arasında değişmektedir. Öğrencilerin en fazla memnuniyet duyduğu durum “bölüm öğretim elemanlarının öğrencileri süreçle ilgili bilgilendirmeleri” olmuştur (%80,8, n=236). Diğer taraftan *iyi* veya *çok iyi* cevabını verenlerin toplam oranının en düşük olduğu durum, “üniversitenin uzaktan eğitime hazırlık sürecinin yeterlilik (teknik altyapı, teknoloji desteği, psikolojik, vb. altyapı) düzeyi”dir (%51,7, n=151). Memnuniyetlerini çekimser veya olumsuz yönde bildirenlerin dağılımlarına bakıldığında, *ne iyi ne kötü* yönde memnuniyet duyanların oranları %11,3 ile %28,8 aralığında değişmektedir. *Çok kötü* ve *kötü* şeklinde görüş bildirenlerin toplam oranı ise %5,5 ile %19,5 aralığında olmuştur (Tablo 8).

Tablo 8: Uzaktan öğretim uygulaması durumlarından öğrenci memnuniyeti

		Çok Kötü		Kötü		Ne iyi ne kötü		İyi		Çok iyi	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Üniversite	uzaktan eğitim sürecindeki açıklama ve bilgilendirmeleri	8	2,7	19	6,5	69	23,6	104	35,6	92	31,5
	uzaktan eğitime hazırlık sürecinin yeterliliği	20	6,8	37	12,7	84	28,8	101	34,6	50	17,1
	uzaktan eğitim sürecine yönelik tutum ve yaklaşımları	10	3,4	24	8,2	78	26,7	103	35,3	77	26,4
Bölüm	uzaktan eğitim sürecindeki açıklama ve bilgilendirmeleri	10	3,4	7	2,4	47	16,1	88	30,1	140	47,9
	uzaktan eğitime hazırlık sürecinin yeterliliği	13	4,5	15	5,1	50	17,1	96	32,9	118	40,4
	sürece ilişkin tutum ve yaklaşımları	12	4,1	13	4,5	33	11,3	103	35,3	131	44,9
Dijital içerik / öğrenim materyalleri	derslerin amacıyla örtüşme başarısı	10	3,4	23	7,9	55	18,8	104	35,6	100	34,2
	görsellerin ders metinleriyle uyumu	6	2,1	21	7,2	51	17,5	114	39,0	100	34,2
	metin, yazım ve dilbilgisi kurallarına uyumluluğu	6	2,1	12	4,1	51	17,5	116	39,7	107	36,6
	orijinalliği	5	1,7	12	4,1	63	21,6	112	38,4	100	34,2
	öğreticilik düzeyi	9	3,1	24	8,2	64	21,9	114	39,0	81	27,7
	tutarlılıkları	7	2,4	14	4,8	56	19,2	126	43,2	89	30,5
Öğretim elemanları	uzaktan eğitim derslerini düzenli yapmaları	11	3,8	10	3,4	47	16,1	93	31,8	131	44,9
	uzaktan eğitim derslerini yeterince yapmaları	11	3,8	15	5,1	49	16,8	85	29,1	132	45,2
	teknoloji kullanım becerisi düzeyi	6	2,1	10	3,4	41	14,0	111	38,0	124	42,5
	öğrenciye yönelik tutumları	9	3,1	14	4,8	52	17,8	92	31,5	125	42,8
	ulaşılabilirlik	10	3,4	11	3,8	39	13,4	82	28,1	150	51,4
	uzaktan öğretim becerileri	9	3,1	12	4,1	59	20,2	111	38,0	101	34,6
	öğrencileri süreçle ilgili bilgilendirmeleri	9	3,1	12	4,1	35	12,0	102	34,9	134	45,9
	öğrencileri yönlendirme, destek verme ve yardım etme baş.	12	4,1	13	4,5	44	15,1	101	34,6	122	41,8
	sınavları/ödevleri değerlendirme başarısı	15	5,1	32	11,0	53	18,2	98	33,6	94	32,2
Uzaktan eğitim sistemi	ulaşılabilirlik	13	4,5	26	8,9	66	22,6	97	33,2	90	30,8
	bağlantı düzeyi	12	4,1	22	7,5	53	18,2	116	39,7	89	30,5
	anlaşılabilirliği	17	5,8	27	9,2	60	20,5	105	36,0	83	28,4
	ses ve görüntü kalitesi	12	4,1	41	14,0	80	27,4	96	32,9	63	21,6
	canlı derslerin süresi	10	3,4	22	7,5	65	22,3	117	40,1	78	26,7
	derslerin video kayıtlarıyla desteklenmesi	20	6,8	30	10,3	59	20,2	86	29,5	97	33,2
Ödevler	sınav yerine verilen ödevler	16	5,5	27	9,2	59	20,2	96	32,9	94	32,2
	ödevlerin yapımında bireysel katkı düzeyi	6	2,1	11	3,8	38	13,0	93	31,8	144	49,3
	ödevlerin değerlendirilmesi	25	8,6	29	9,9	60	20,5	79	27,1	99	33,9

Salgın sürecinde üniversite ve bölümün aldığı rollere ilişkin olarak her iki kategori için öğrencilerin memnuniyet düzeyine yönelik üç soru sorulmuştur. *İyi* ve *çok iyi* düzeyi birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin %67,1'i (n=196) üniversite yöneticilerinin salgın sürecinde yaptığı açıklama ve bilgilendirmelerinden memnundur. Üniversitenin uzaktan eğitime hazırlık sürecinin yeterliliği (teknik altyapı, teknoloji desteği, psikolojik, vb. altyapı) konusunda ise öğrencilerin memnuniyet düzeyi %51,7'dir. Söz konusu bu oran, tüm ifadeler içerisinde en düşük olanıdır. Üniversitenin uzaktan eğitim sürecine yönelik tutum ve yaklaşımlarından memnun olanların oranı ise %61,7'dir (n=180). Bölüm yönetimine yönelik memnuniyet düzeyine bakıldığında, oranların üniversite yönetimine duyulan memnuniyetten daha fazla olduğu görülmektedir. Yine *iyi* ve *çok iyi* düzeyi birlikte

değerlendirdiğinde, bölümün uzaktan eğitim sürecindeki açıklama ve bilgilendirmelerinden memnun olanların oranı %78 (n=228); bölümün uzaktan eğitime hazırlık sürecinin yeterliliği (platform tespiti, kullanım bilgilendirmesi, psikolojik destek, vb.) konusunda memnun olanların oranı %73,3 (n=214); bölümün sürece ilişkin tutum ve yaklaşımlarından memnun olanların oranı %80,2'dir (n=237) (Tablo 8).

Dijital içerik ve öğretim materyalleri kategorisinde öğrencilerin *çok iyi* ve *iyi* düzeyde memnuniyet oranları %69,8 ile %76,3 arasında değişmektedir. *Ne iyi ne kötü* yönde görüş bildirenlerin oranları ise %17,5 ile %21,9 arasındadır (Tablo 8).

Öğretim elemanlarını ilgilendiren kategorideki durumlara bakıldığında, diğer kategorilere nazaran memnun olan öğrencilerin oranı daha yüksektir. Çok iyi ve iyi düzeyleri birlikte değerlendirildiğinde, memnuniyet oranının %70'lerin üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu kategoride memnuniyet oranının en düşük olduğu durum, öğretim elemanlarının sınavları/ödevleri değerlendirme başarısıdır. İlgili durumdan memnun olan öğrencilerin oranı %65,8'dir (Tablo 8).

Uzaktan eğitim sistemi grubunda yer alan ifadelerde öğrencilerin memnuniyet düzeyleri değerlendirildiğinde ulaşılabilirlik, bağlantı düzeyi, anlaşılabilirlik, canlı derslerin süresi ve derslerin video kayıtlarıyla desteklenmesi durumlarında memnun olanların oranı %62,7 ile %70,2 arasında değişmektedir. Sistemin ses ve görüntü kalitesinde memnun olanların oranı %54,5'dir. Aynı duruma ne iyi ne kötü yönde görüş bildirenlerin oranı %27,4'dür. Uzaktan eğitim sistemi kategoride memnuniyet düzeyi en düşük olan durum olmuştur (Tablo 8).

Salgın sürecinde tüm yükseköğretim kurumlarında olduğu gibi bölüm hocaları da uzaktan eğitim yöntemine hazırlıksız yakalanmışlardır. Uzaktan eğitim yöntemi ile verilen derslerin değerlendirmesinde hocalar çoğunlukla ödev vermeyi tercih etmiştir. Bu duruma ilişkin verilen yanıtlardan anlaşılacağı üzere, sınav yerine ödev verilmesinden memnun olan öğrencilerin oranı %67,1, öğrencilerin ödevlerin değerlendirilmesinden duydukları memnuniyet oranı ise %61'dir. Grup çalışması gerektiren ödevlerin yapımında öğrencilerin bireysel katkı düzeyine ilişkin olarak memnun olanların oranı %81,1'dir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Dünya genelinde ve yaşamın her alanını etkileyici düzeyde kendini hissettiren COVID-19 salgınıyla ilgili üzerinde en çok konuşulan konulardan biri eğitim olmuştur. Küresel düzeyde eğitime verilen arada, sorunun yegâne

çözümü olarak görülen uzaktan öğretim, ilk defa bu kapsamda deneyimlenmiştir. Örgün öğretimin alternatifi olmaksızın genellikle yükseköğretimde olmak üzere daha önceden uygulama örnekleri olsa da, örgün öğretim yerine ve bu kapsamda gerçekleşen bir uygulama, uzaktan öğretimi sonraki dönemlerde de üzerinde çok konuşulacak konular arasına yerleştirmiştir. Ancak, bir zorluğun neticesi olması nedeniyle, bu dönemde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarının farklı bir bakışla değerlendirilmesi gerekmektedir. Literatürde, olağanüstü dönemlerde örgün eğitimin çevrimiçi ortamlara taşınması “Acil Durum Uzaktan Öğretim” olarak tesmiye edilmektedir. Resmi olarak bu şekilde adlandırılmasa da Türkiye yükseköğretiminde 2020 yılının bahar döneminde Mart ayı ortasından itibaren yüz yüze eğitime ara verilerek, eğitim-öğretim faaliyetlerinin çevrimiçi platformlardan yürütülme girişimleri tam anlamıyla acil durum uzaktan öğretimidir.

Salgın süreci içerisinde YÖK’ün aldığı kararlar üzerinde yapılan değerlendirme sonucunda, gidişata bağlı olarak uzaktan öğretime yönelik söylem değişikliğine gidildiği, çeşitli stratejilerin ve politikaların geliştirildiği, usul ve esaslarda değişiklik yapıldığı, uzaktan öğretimin yeniden tanımlandığı görülmüştür. Özetle bu dönemde YÖK’ün uzaktan eğitime bakış açısında belirgin bir değişim yaşanmıştır.

ÇAKÜ BBY Bölümü öğrencilerinin deneyimlediği uzaktan öğretim dersleri üzerine yürütülen bu çalışma sonucunda bir durum tespiti yapılmış ve öğrencilerin farklı yaklaşımlardan memnuniyet düzeyi öğrenilmeye çalışılmıştır. Araştırmada öğrencilerin uzaktan öğretime katılımı için gerekli olan yeterli donanımına sahip olduğu, ancak yarıdan fazlasının da internet sorunu ile karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bölüm öğrencilerinin %38,7’si cep telefonu dışında başka bir sürekli internet bağlantısına sahiptir. Bu oranda ikamet edilen bölge belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin salgın döneminde ikamet ettiği bölge ve yerleşim yeri ile sürekli internet bağlantısına sahip olma durumu arasında fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İç Anadolu, Karadeniz ve Marmara bölgelerinde ikamet edenlerin sürekli internet sahipliği daha yüksektir. Diğer bölgelerde ise sahip olanlar ile olmayanların arasında çok fazla bir fark bulunmamıştır. Benzer bir durum yerleşim türünde de tespit edilmiştir. İl ve ilçelerde bulunanların sürekli internet sahipliği yüksek iken köylerde sahip olma durumu çok düşüktür. Çevrimiçi uzaktan eğitime devam edebilmek için hiç kuşkusuz uygun cihazlara sahip olmayı gerektirmektedir. Öğrencilerin neredeyse tamamında akıllı cep telefonu olduğu, %80’in üzerinde öğrencide de bilgisayar/tablet olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular Karadağ ve Yücel’in (2020) çalışması ile kıyaslandığında, internet bağlantısına sahip

olma durumu benzerlik göstermektedir. Ancak bilgisayar veya tablet sahipliğinde farklılık vardır. Çankırı'da okuyan BBY Bölümü öğrencilerinin Türkiye genelindeki üniversite öğrenci kitlesine kıyasla, %15 gibi bir farkla, daha şanslı olduğu söylenebilir. Bölüm öğrencilerinin dersleri takip etme yoğunluğu ile sürekli internet bağlantısı durumu arasında farklılık olduğu çalışmada ulaşılan bir diğer sonuçtur. İnternete bağlı olarak takip edememe sorununu belirtenlerin oranı %57 olarak bulunmuştur. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi tarafından yapılan ankete göre bu oran %75'dir (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, 2020, ss. 10-11). Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, derslere katılımın sağlanamamasının en başat faktörünün internet olanağı olduğu açıktır. Diğer taraftan bu çalışmanın bulgularından biri olan, %31,2 oranında öğrencinin başka bir işte çalışmak zorunda olması nedeniyle, derslerini takip etmemesi, yükseköğretim sisteminin ötesinde üzerinde düşünülmesi gereken bir diğer önemli konudur.

YÖK'ün uzaktan eğitim uygulamasıyla ilgili tamamen bağlayıcı kararlar almak yerine, olanaklar nispetinde uygulamaları üniversitelere bırakmış olması, benzer refleksle üniversitelerin de tercihi ders sorumlularına bırakmasıyla sonuçlanmıştır. Böylece yürütülen faaliyetlerde üniversiteler arasında, aynı üniversitedeki birimler ve aynı birimdeki ders sorumluları arasında bile farklılıkların yaşanmasına neden olmuştur. Tüm paydaşların uzaktan eğitime hazırlıksız yakalanmış olmasıyla birlikte düşünüldüğünde, öğrencilerin uzaktan eğitimle ilgili bakış açıları ve memnuniyetlerinde de farklılıkların olması beklenen bir durumdur. Çalışmaya örnek olan ÇAKÜ ve BBY Bölümü'nde yürütülen uzaktan öğretim faaliyetlerine ilişkin öğrenci memnuniyetleri %51,7 ile %80,8 arasında değişmektedir. Öğrencilerin en memnun oldukları durum, Bölüm öğretim elemanlarının süreç ile ilgili bilgilendirmeleri, en az memnun oldukları durum da üniversitenin uzaktan eğitime hazırlık sürecinin yeterlilik düzeyidir. Üniversite yönetiminde görülen memnuniyetsizlik Karadağ ve Yücel'in (2020) çalışmasında da tespit edilmiştir. Ancak diğer tüm durumlarda ÇAKÜ BBY Bölümü öğrencilerinin memnuniyeti ilgili çalışma ile farklılık göstermektedir. Öğrencilerin genellikle uygulamalardan memnun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu bu sonuç, öğrencilerin birçoğunun üniversitenin uzaktan öğretime yönelik teknik altyapı ve teknoloji desteğinin yeterli düzeyde olmadığını farkında olduğu biçiminde yorumlanabilir. Bu durum uzaktan öğretimin öğrenci ve öğretmenlerin kişisel çabaları ile yürütüldüğünün bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Öğrencilerin geneli uzaktan öğretim uygulamasından memnun olmasına rağmen, seçenek sunulması durumunda lisans öğrencilerinin yarısından fazlası bölüm derslerini uzaktan öğretim yaklaşımıyla tercih etmeyeceğini ifade etmişlerdir. Lisans

öğrencilerinin aksine lisansüstü öğrencilerinin büyük çoğunluğu tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Lisans öğrencilerine ilişkin tercih, Turan ve Gürol'un (2020) araştırmalarında ulaştıkları yüz yüze eğitimi tercih etme sonucu ile örtüşmektedir. Dolayısıyla uzaktan öğretimin sürdürülebilir hale getirilmesi için hedef kitlenin tercihleri göz ardı edilmemesi gereken bir konudur. Olağanüstü durumlar hariç tutularak, üniversite ders müfredatlarında uzaktan öğretimin ağırlığının belirlenmesinde öğrenci tercihlerinin referans alınması önemlidir. Salgın dönemleri hariç tutularak yapılacak bir değerlendirmede; kitlenin yarısından fazlasının tercih etmediği bir uygulama, kişi tercihlerinin öğrenme ve motivasyon üzerindeki etkisi ile birlikte düşünüldüğünde, YÖK'ün bu dönemde almış olduğu bölüm müfredatlarının %40'ının uzaktan öğretim biçiminde verilmesi kararının pek rasyonel olmadığı sonucu çıkaracaktır. Her ne kadar uzaktan öğretimin usul ve esaslarında bu oran üniversitelerin inisiyatifine bırakılmış olsa da, devlet geleneğinde bu tür yaklaşımlar muhatapları tarafından yerine getirilmesi gereken bir direktif olarak algılanmaktadır. Nitekim ÇAKÜ'de adı geçen kararın uygulaması bu şekilde olmuştur. Üniversitelerdeki söz konusu bu uygulamaları uzaktan öğretimin bir tercih olduğu gerçeğini göz ardı etmektedir. Üniversitelerin teknolojik alt yapı yetersizliği, işlevsel yazılım gereksinimi ve öğrencilerin evde veya yurtlarındaki teknolojik olanakları, uzaktan öğretimin öğrenciye getirdiği maddi külfet (cihaz ve internet bağlantısı) kolektif olarak değerlendirildiğinde ciddi mağduriyetleri yaşatacağı ve olumsuzlukları ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Önlem olarak uzaktan öğretim için hazırlanan usul ve esasların yerine getirilmeli, eğitimi sekteye uğratan altyapı yetersizliği ve yazılım yoksunluğu gibi olumsuzluklar giderilmeli, kitlenin teknolojik ve psikolojik olarak buna hazır olmasına yönelik faaliyetler yürütülmeli, bağımsız organlarca denetlenebilir bir yapıyla üniversitelerde uzaktan öğretim uygulamasına bir seçenek olarak izin verilmelidir.

İçinden geçilen bu olağanüstü dönemde eğitimin ağırlıklı olarak canlı dersler ile yürütülmesi, öğrenci ve öğretmenlerin uzaktan öğretim algısının farklı olmasına neden olmuş olabilir. Dahası üniversite ile anlaşması olmayan, yönetimi tamamen ticari firmaların elinde olan, veri güvenliği ve içerisinde birçok etik problemi taşıyan yabancı menşeli popüler çevrimiçi toplantı platformlarının ücretsiz sürümleri ile eğitimi yürütme yaklaşımı, ulusal ve kurumsal kimlik açısından olumsuz bir algı oluşturmaktadır. Söz konusu bu durum, uzaktan eğitimin haksız olarak yadırganmasına da neden olmaktadır. Bu olumsuzlukları bertaraf etmenin yanı sıra, uzaktan öğretimin salgın döneminde verilen acil uzaktan öğretim ile aynı olmadığı gerçeği göz önüne

alındığında, normalleşme döneminde benimsenecek uzaktan öğretim modelinde daha rasyonel uygulama ve politikalara ihtiyaç vardır.

Çalışmada elde edilen veriler ve yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, üniversitelerde uzaktan eğitim uygulamalarının geleceğine ilişkin yapılması gerekenleri şöyle özetlemek mümkündür:

- Uzaktan eğitimin, salgın öncesi dönemde, dünya üniversitelerinde yaygınlığı gittikçe artan bir uygulama olduğu bilinmektedir. Pandemi sürecinde yaşanan mecburi deneyim, önümüzdeki dönemde de konunun üniversitelerin önceliklerinden olacağını göstermiştir. Uzaktan eğitim, yüz yüze eğitimin çevrimiçi ortamlarda yürütülmesinin ötesinde yeni bir yöntemi ifade eder. Uzaktan eğitimin verimi ve başarısı ilkeler, sistemler, araçlar, programlar ve uygulayıcılar boyutuyla ele alınarak ayrıntılı planlamaların yapılmasına bağlıdır. Bu nedenle üniversitelerin uzaktan eğitimle ilgili birimlerini ve altyapısını bir an önce, ancak nitelikten ödün vermeksizin özenle oluşturması gerekmektedir.
- Uzaktan öğretimde altyapı ve yazılım gereksinimi ve hatta ders içerik ve materyallerinin hazırlanması maliyet, zaman ve emek gerektirdiğinden yükseköğretim kurumlarında işbirliği yapma zorunluğunu ortaya koymaktadır. Yükseköğretim kurumları özellikle yazılım geliştirme konusunda işbirliğine gitmelidir.
- Üniversiteler, pandemi süreci uzaktan eğitim tecrübelerine ilişkin eğitimi veren ve alanlardan elde edeceği verilerle kapsamlı araştırmalar yürüterek kamuoyu ile paylaşmalıdır. Böylece uygulamanın güçlü ve zayıf yönleri ortaya konabilecek, aksayan yönlerin tespiti mümkün olacak, altyapı gereksinimleri anlaşılacak ve tüm bunlar YÖK nezdinde yapılacak çatı düzenlemelere rehberlik edecektir.
- YÖK, salgın sürecindeki gelişmeler doğrultusunda uzaktan eğitimle ilgili ilke ve uygulamalar belirlemiş olsa da, uzaktan eğitimin salgın sonrasında da yükseköğretimde gündemi işgal edeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu doğrultuda uzaktan eğitimin tanımı, kapsamı, ilkeleri, uygulama biçimlerini belirleyici yasal düzenlemeler yapılmalı, uygulama ilkelerine ilişkin yol gösterici dokümanlar oluşturulmalıdır.
- Uzaktan eğitim müfredat planlaması, uygulama ve değerlendirme aşamalarından oluşan bir bütünü ifade eder. Öğrencilerin değerlendirme aşamasına ilişkin memnuniyet düzeylerinin diğer aşamalara oranla görece düşük olması, uzaktan öğretim

değerlendirme yöntem ve araçlarının gereğince planlanmasını zorunlu kılmaktadır.

- Çevrimiçi ortam uzaktan eğitimin ön koşuludur. Eğitimin verimliliği öğrenci ve ders sorumlularının uygun teknolojik araçlar kullanarak kesintisiz ve sağlıklı çevrimiçi iletişim kurabilmeleri ile ilişkilidir. Eğitim planlamacıları ve yürütücüleri uzaktan eğitime ilişkin alacakları her kararda, bu konunun sorun olmasını ortadan kaldıracak önlemleri de birlikte düşünmelidir.
- Uzaktan öğretimin başarısı öğrenci ve öğretim elemanlarının dijital okuryazarlık becerileri ile de yakından ilişkilidir. Salgın sürecinde bu becerilerin önemi bir kez daha deneyimlenmiştir. Üniversiteler uzaktan eğitim uygulamalarında öğretim elemanları ve öğrencilerin dijital okuryazarlık becerilerine sahip olmalarına yönelik önlemler almalıdırlar.
- Uzaktan eğitime ilişkin lisansüstü eğitim gören öğrencilerin görüşleri, yöntemin lisansüstü düzeyde yüz yüze eğitimi destekleyici ve zenginleştirici bir uygulama olarak değerlendirilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Uzaktan öğretim uygulamalarına ilişkin planlamada öğretim düzeyi yanında disiplinlerin doğası, birimlerin olanakları ve insan gücü gibi unsurların farklılıklara yol açabileceği dikkate alınmalıdır.
- Öğrenmeyi öğrenme, bağımsız öğrenme, aktif öğrenme, kaynaklara dayalı öğrenme gibi eğitimin merkezinde yer alan yenilikçi yaklaşımlar, uzaktan eğitim ile de yakından ilgilidir. Öğreticinin öğrenciyi bilgi kaynaklarına yönlendirmesi olarak özetlenebilecek bu yaklaşımda, bilgi kaynakları ve hizmetleri aracılığıyla eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerine destek veren üniversite kütüphanelerinin de önemi artmaktadır. Üniversite kütüphaneleri hizmetlerini uzaktan öğretim öğrencilerini de kapsayacak biçimde planlamalıdır.
- Uzaktan öğretimin esnekliği ve ulaşılabilirliği öğrencilerin farklı zamanlarda ve farklı yükseköğretim kurumunda ders alma olanağını ortaya koymaktadır. Bu durumda öğrencilerin farklı yükseköğretim kurumlarında aldığı uzaktan öğretim derslerinin eşdeğer olarak saydırılmasına yönelik altyapı unsurlar oluşturulmalı, bağlayıcı ve yol gösterici yönergeler hazırlanmalıdır.

Eğitim-öğretim, toplumsal bir gereksinim olduğu kadar her bireyin sahip olduğu evrensel geçerlikte bir hakttır. Bu özelliğiyle hem veren hem de alan açısından hangi koşullarda olursa olsun kesintiye uğramaksızın yerine getirilmesi gereken bir eyleme işaret eder. Pandemi sürecinde dünya

genelinde mevcut haliyle yürütülmesine ara verilen eğitim, teknolojinin sunduğu olanaklar çerçevesinde uzaktan eğitimle ikame edilmeye çalışılmıştır. Böylece uzun süredir eğitimi meşgul eden bir konunun deneyimlenmesi de mümkün olmuştur. Acil durum kapsamında yürütülen bu uygulamalarla uzaktan eğitime ilişkin kapsamlı değerlendirmelerin yapılması mümkün değildir. Ancak, halen yaşanmaya devam eden bu deneyim, uzaktan eğitim faaliyetlerinin gerek geleneksel yöntemi zenginleştirici gerekse bağımsız olarak gerçekleştirilmesinin, önümüzdeki dönemde daha gür sesle konuşulacağı açıktır. Teknoloji temelli bu eğitim yönteminin, nitelikten ve hedeflerden ödün vermeksizin eğitim sistemine adaptasyonunun yararlı olacağı konusunda görüş birliği söz konusudur. Buna karşın, mevzuat düzenlemeleri, hedef kitlenin ve öğrencilerin özellikleri, gereksinim duyulan teknolojik alt yapı ve donanımlar, ölçme ve değerlendirme yöntemleri gibi konuların uzaktan eğitimin başarısı için etraflıca ele alınması gereken konular olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Kaynakça

- Bao, W. (2020). COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(2), 113-115. doi: <https://doi.org/10.1002/hbe2.191>
- Bardakçı, S. (2020a). Pandemi döneminde uzaktan eğitim – Bilgi Portalı. <https://portal.yokak.gov.tr/makale/pandemi-doneminde-uzaktan-egitim/> adresinden erişildi.
- Bardakçı, S. (2020b). Günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir uzaktan eğitim sistemi için bazı anahtar özellikler – Bilgi Portalı. <https://portal.yokak.gov.tr/makale/gunumuz-ihiyaclarina-cevap-verebilecek-bir-uzaktan-egitim-sistemi-icin-bazi-anahtar-ozellikler/> adresinden erişildi.
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Erkut, E. (2020). Covid-19 sonrası yükseköğretim. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 125-133. doi:10.2399/yod.20.002
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T. ve Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. 11 Ocak 2021 tarihinde <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the->

[difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning](#)
adresinden erişildi.

Karadağ, E. ve Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181-192. doi:10.2399/yod.20.730688

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi. (2020). *Kriz döneminde farklı bir yönetim yaklaşımı raporu* (s. 20). https://dosyayukleme.ahievran.edu.tr/dosyalar/aydep_rapor.pdf adresinden erişildi.

MEB. (2020, 12 Mart). Bakan Selçuk, Koronavirüs'e karşı eğitim alanında alınan tedbirleri açıkladı. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitim-alaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr> adresinden erişildi.

Özonur, N. (2020, 12 Mart). Corona Virüs nedeniyle üniversiteler tatil edilecek mi? YÖK Başkanı'ndan açıklama. *Hürriyet*. 6 Ocak 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberi-coronavirus-nedeniyle-universiteler-tatil-edilecek-mi-yok-baskanindan-aciklama-41467260> adresinden erişildi.

Turan, Z. ve Gürol, A. (2020). Eğitimde acil bir dönüşüm: COVID-19 pandemisi döneminde çevrim içi ders alan üniversite öğrencilerinin stres algıları ve görüşleri. *Hayef: Journal of Education*, 17(2), 222-242. doi:10.5152/hayef.2020.20018

WHO. (2020a). Coronavirus disease (COVID-19). 10 Ocak 2021 tarihinde <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19> adresinden erişildi.

WHO. (2020b). WHO Coronavirus Disease (COVID-19) dashboard. 3 Şubat 2021 tarihinde <https://covid19.who.int> adresinden erişildi.

YÖK. (2020a, 6 Mart). YÖK Koronavirüs (COVID-19) hastalığına ilişkin üniversitelerde alınacak tedbirler. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus-hastaligina-iliskin-universitelerde-alinacak-tedbirler.aspx> adresinden erişildi.

YÖK. (2020b, 13 Mart). YÖK Koronavirüs (Covid-19) bilgilendirme notu-1. 5 Ocak 2021 tarihinde https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx adresinden erişildi.

- YÖK. (2020c, 18 Mart). YÖK üniversitelerde uygulanacak uzaktan eğitime ilişkin açıklama. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx> adresinden erişildi.
- YÖK. (2020d, 26 Mart). YÖK YKS ertelenmesi basın açıklaması. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx> adresinden erişildi.
- YÖK. (2020e, 1 Nisan). YÖK erteleme ve kayıt dondurma hakkı. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/erteleme-ve-kayit-dondurma-hakki.aspx> adresinden erişildi.
- YÖK. (2020f, 29 Nisan). YÖK öğrencilere ücretsiz 6 GB'lık "uzaktan eğitim destek" kotası. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/ogrencilere-egitime-destek-kotasi.aspx> adresinden erişildi.
- YÖK. (2020g, 5 Mayıs). YÖK üniversitelerde akademik takvime dönülmesine ilişkin açıklama. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/akademik-takvime-donulmesine-iliskin-aciklama.aspx> adresinden erişildi.
- YÖK. (2020h, 11 Mayıs). YÖK'ten sınavlara ilişkin karar. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/yok-ten-sinavlara-iliskin-karar.aspx> adresinden erişildi.
- YÖK. (2020i, 10 Haziran). YÖK'ten tez aşamasındaki lisansüstü öğrencilerine ek süre hakkı. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/lisansustu-ek-sure-hakki.aspx> adresinden erişildi.
- YÖK. (2020j, 13 Ağustos). Yükseköğretim kurumlarımızdaki 2020-2021 Eğitim ve Öğretim Dönemine yönelik açıklama. 5 Ocak 2021 tarihinde https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinAciklamasi/2020/2020_2021_akademik_yili_baslangici_aciklama.pdf adresinden erişildi.
- YÖK. (2020k, 27 Ağustos). "Uzaktan eğitim platformu" sağlama protokolü. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitim-platformu-saglama-protokolu.aspx> adresinden erişildi.
- YÖK. (2020l, 17). Uzaktan eğitim politikaları komisyonu kuruldu. 5 Ocak 2021 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitim-politikalari-komisyonu-kuruldu.aspx> adresinden erişildi.

C. POLAT, K. BİNİCİ

KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters

Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 1, (Nisan/April 2021): 90-118 (Atf için/To cite).

YÖK. (2020m, 24 Eylül). Yükseköğretim kurumlarında uzaktan öğretime ilişkin usul ve esaslar. 7 Ocak 2021 tarihinde https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Uzaktan_ogretim/yukseko_gretim_kurumlarinda_uzaktan_ogretime_iliskin_usul_ve_esaslar.pdf adresinden erişildi.